

MASARYKOVA UNIVERZITA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

SLUŽBY, PROJEKTY A PRÁCE S NEZAMĚSTNANÝMI

**VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY A PORADENSKÉ SLUŽBY PRO
NEZAMĚSTNANÉ OSOBY NAD 50 LET**

JITKA ULMEROVÁ

BRNO 2006

Úvod

Pro svou práci jsem si vybrala projekt sdružení Reintegra, který je zaměřený na pomoc nezaměstnaným lidem ve věkové kategorii nad 50 let a orientuje se na vzdělávací programy a poradenské služby.

Osoby starší padesáti let patří mezi rizikové skupiny, které jsou na trhu práce nejvíce ohroženy. Důvodem může být nízká kvalifikace, zdravotní problémy, nesplňování požadavků trhu práce (např. znalost jazyků a práce s PC) a nízká produktivita práce.

Často se ale zapomíná, že starší lidé mají mnoho pracovních i životních zkušeností, které účelně využívají, dobře znají obor, kterému se věnovali a své znalosti a zkušenosti mohou předávat mladším kolegům.

Je tedy potřeba věnovat zvýšenou péči nezaměstnaným, kteří již nejsou v produktivním věku, ale do důchodu mají ještě daleko. Nezaměstnanost všech věkových skupin způsobuje finanční zátěž státnímu rozpočtu, a proto je třeba využívat i podporovat všechny zdroje, které napomáhají jejímu snížení.

1. ANALÝZA CÍLOVÉ SKUPINY A JEJÍHO POSTAVENÍ NA TRHU PRÁCE

Nezaměstnanost se po roce 1989 stala novým společenským jevem, se kterým je nutné pracovat, studovat ho a snažit se nacházet řešení, která by jednak odstraňovala jeho příčiny, ale také zmírňovala důsledky. Nulová nezaměstnanost byla pouze uměle udržovaná a to díky povinnosti pracovat. V dnešní době tržního hospodářství není takovýto stav ani žádoucí.

Nezaměstnaností je ohrožováno mnoho lidí, zejména těch s nízkou nebo žádnou kvalifikací, dále jsou to absolventi, ženy obecně a především ty s více dětmi, lidé v předdůchodovém věku a zdravotně či duševně znevýhodnění.

Pro podporu uvedených skupin jsou vytvářeny různorodá opatření v rámci aktivní politiky zaměstnanosti, kterou realizuje stát a také nestátní organizace.

V **1. pololetí roku 2005** tvořili osoby starší 50 let **25% všech nezaměstnaných** registrovaných na úřadech práce, což je 122,5 tisíc. Oproti prvnímu pololetí roku 2004 se jejich počet zvýšil o 9 tisíc. „Důvodem nezaměstnanosti této věkové skupiny je zejména ztráta zaměstnání v období, kdy ještě nesplňují podmínky pro přiznání starobního důchodu, ale většina zaměstnavatelů již o ně nemá zájem z důvodů nízké přizpůsobivosti změnám na trhu práce. Rostoucí podíl uchazečů této věkové kategorie souvisí zejména s každoročně se prodlužující věkovou hranicí pro odchod do starobního důchodu.“ (Analýza vývoje nezaměstnanosti, s. 33)

Ve věkové kategorii 50 – 54 je více nezaměstnaných žen (10,7%) než mužů (7,4%), avšak ve věku nad 55 let je naopak více nezaměstnaných mužů. To je způsobeno zejména dřívějším odchodem žen do starobního důchodu.

Dalším významným ukazatelem, který řekne více o situaci na trhu práce je **míra zaměstnanosti**. Ta se pohybovala v 1. pololetí roku 2005 u lidí mezi 55 a 61 lety na 44,1 % a meziročně se zvýšila o 1,6%. Míra zaměstnanosti žen v této věkové kategorii byla 30,5% a u mužů činila 59%. Vzrůst míry zaměstnanosti starších lidí by mohl souviset s celkovým nárůstem míry zaměstnanosti, která se pohybovala kolem 64 procent a také s prodlužujícím se odchodem do starobního důchodu.

Míra ekonomické aktivity lidí ve věku mezi 55 až 64 lety byla ve stejném období 46,5 procent. Více ekonomicky aktivních bylo mužů (61,8%) než žen (32,5%).

Jistě pozitivní je nárůst zaměstnanosti, který ukazuje, že se zvyšuje počet lidí v daném věku, kteří pracují. Jak říká Analýza, důvodem je především stále se prodlužující délka odchodu do důchodu. Předčasný odchod do starobního důchodu výrazně zkracuje jeho výši, a

proto se lidé snaží udržet si zaměstnání, případně pracovat ještě déle, pokud jim to jejich zaměstnavatel umožní nebo si najdou jinou práci.

Proto, aby se i starší lidé uplatnili na trhu práce a nebyli z něho vyloučeni se jim nabízí různé možnosti. Pokud jsou registrovanými uchazeči na úřadu práce, mají možnost bezplatné rekvalifikace v různých oborech. Domnívám se, že nejprínosnější jsou kurzy ovládnutí PC a práce s internetem. Nejen, že si uchazeči o práci mohou do životopisu zapsat další dovednost, ale také získají cestu k dalším zdrojům pro hledání místa a důležitých informací. Úřady však také nabízí kurzy, které nejsou podle mého mínění zcela potřebné a nebo je zaměstnavatelé neberou jako plnohodnotné vzdělání, např. kurzy účetnictví.

Starší lidé, kteří jsou zaměstnaní již dlouhodobě postrádají dostatečnou motivaci do dalšího hledání a postupně se stávají pasivními klienty, kteří již rezignovali na získání vhodného zaměstnání. Zprostředkovatelé, se kterými uchazeči nejčastěji přichází do kontaktu však nemají čas vést s klienty delší rozhovor, vyslechnout jejich problémy, poradit jim. Jejich role je spíše administrativní a úřednická než poradenská. To je však dáno celým nastavením systému na úřadech práce. Proto bych se přikláněla k modelu oddělení administrativy dávek a poradenských služeb. Problémem také je, že tyto služby často poskytují lidé, kteří nejsou vzdělání přímo v oblasti poradenství, psychologie či sociologie.

Na poradenskou činnost jsou specializovány Informační a poradenská střediska při ÚP. Ta se ovšem nachází ve větších městech a nikoli na detašovaných pracovištích. Klienty tam odkazují zprostředkovatelé práce kvůli rekvalifikacím a další specializované poradenské činnosti.

Příčiny nezaměstnanosti starších osob

Již v úvodu jsem naznačila, že možných příčin, ale zejména „handicapů“ je několik. Může to být věk samotný. Zaměstnavatelé dávají přednost především mladým lidem, kteří jsou pro ně perspektivní. Mají nové znalosti a dovednosti, často jsou bez závazků, jako je rodina, takže se mohou práci věnovat naplno a leckdy i ve volném čase.

Starší lidé bývají nemocnější, mohou být méně aktivnější a přizpůsobivější novým trendům a požadavkům zaměstnavatele či vlastní profese. V jejich prospěch však hovoří zkušenosti, praxe a orientace v problematice na kterou se specializují.

Dalším rizikem, které hrozí je dlouhodobá nezaměstnanost. Čím déle jsou lidé bez práce, tím více se snižuje jejich motivace k hledání nového místa. Mohou být frustrováni ze

stálých neúspěchů, kdy jsou zaměstnavateli odmítáni. Také dochází finanční zásoby, které měly, avšak možný odchod do důchodu je ještě daleko.

Je třeba pečlivě se věnovat poradenské činnosti s nezaměstnanými, který by se ale neměla omezit pouze na rekvalifikační činnost, i když i ta je samozřejmě velmi významná. Pro člověka, který se celý život věnoval jistému oboru, je těžké zcela změnit směr svého povolání. Pokud to není absolutně nutné, měly by rekvalifikační kurzy doplňovat a rozšiřovat znalosti a dovednosti a ne „přeučovat“.

Důležitá je i motivace a povzbuzení nezaměstnaných, stejně tak jako aktivní spolupráce se zaměstnavateli.

2. POPIS PROGRAMU - Vzdělávací programy a poradenské služby pro nezaměstnané osoby nad 50 let

Projekt „Vzdělávací programy a poradenské služby pro nezaměstnané osoby starší 50 let“ je realizovaný Krnovskou neziskovou organizací Reintegra, která působí v celém Moravskoslezském kraji.

Reintegra se svou činností snaží naplnit dva cíle:

- poskytovat pomoc nezaměstnaným lidem a to prostřednictvím poradenské činnosti, realizací vzdělávacích kurzů a nabízení práce v chráněných dílnách a také vytvářením psychologické a profesní diagnostiky.
- Pomáhat nejen státním, ale i evropským institucím řešit společenské a sociální problémy, které souvisí s nezaměstnaností.

Všechny vzdělávací kurzy, které organizace poskytuje jsou bezplatné a o jejich konání se uchazeči mohou dozvědět jednak prostřednictvím letáků, které jsou na úradech práce, také při návštěvě Vzdělávacího a poradenského centra pro nezaměstnané a na webových stránkách www.reintegra.cz.

Ve spolupráci s Úřadem práce byl vypracován seznam osob cílové skupiny, kterým byl rozeslán informační dopis a proběhla také informační kampaň v místním tisku.

Cílem kurzů je nabídnout klientům širokou paletu možností, jak by mohli zvýšit svoji kvalifikaci a tím pádem také uplatnitelnost na trhu práce. Pracovníci se snaží vytvářet příjemné a přátelské prostředí, které bude nezaměstnané motivovat a povzbuzovat. Snaží se klientům ukázat způsoby jak se prezentovat na trhu práce a najít vhodné místo. Cílem je také zlepšit náladu a pozvednout sebevědomí.

Jak je patrné přípravné fáze probíhaly zejména ve druhé polovině loňského roku. V současnosti již probíhají počítačové i osobnostní kurzy, které jsou prozatím účastníky hodnoceny velmi kladně.

Obsah kurzů

V květnu až červnu roku 2005 byly vytvořeny osnovy a obsah jednotlivých kurzů. Z původních sedmi byly uskutečněny jen **4 počítačové kurzy** a to Microsoft Word pro pokročilé, Internet pro pokročilé, Jak vytvořit první Internetovou stránku a Tvorba Internetových stránek pro pokročilé.

Každého kurzu se může účastnit maximálně 10 zájemců. Každý má svůj počítač a pod vedením zkušených lektorů si osvojují dané znalosti. Pro snadnější výuku a zdokonalování byly zakoupeny také učebnice a pracovní sešity. S výukou vypomáhá také asistent, který má za úkol řešit drobné individuální problémy.

Navíc každý účastník počítačového kurzu získá zdarma 50 hodin vzdělávání formou **e-learningu**. Organizace však počítá s tím, že ne každý má doma počítač, a proto zakoupila 4 multimediální počítačové sestavy, které budou určeny právě pro e-learning. Absolventi si tak budou moci opakovat a dále prohlubovat získané znalosti a dovednosti.

Obsahem **kurzů osobnostního rozvoje** především osobnostní a profesní diagnostika a to prostřednictvím standardizovaných testů a pod vedením psychologa. I zde získají účastníci odborné knihy a pracovní sešity, které si ponechají.

Výstupem obou typů kurzů bude prezenční listina účastníků. Ti dostanou certifikát o absolvování a také vyplní hodnotící dotazník. Ten slouží jako zpětná vazba mezi klienty a organizací a pomůže vylepšit nabízené služby.

Sociální a psychologické poradenství

Sociální poradenství je poskytováno 2 dny v týdnu, také v budově vzdělávacího centra. Poradce využívá tzv. úkolově orientovaného přístupu (Task-Cnetred Approach). Znamená to, že účastník sepíše s poradcem smlouvu, ve které stanoví svoje problémy a cíle, kterých by chtěl dosáhnout během spolupráce. Důraz je kladen také na rozvoj sebedůvěry a sebevědomí klienta a na jeho aktivizaci při řešení problémů.

Důležité je navázat s klientem pozitivní vztah a získat jeho důvěru, zvolit vhodné formy pomoci, které odpovídají individuálním potřebám klienta, pomoci mu aktivně řešit situaci a napomáhat mu v samostatném rozhodování.

Psychologické poradenství je poskytováno psycholožkou 1 den v týdnu, s využitím suportivní psychoterapie a psychologického poradenství. Součástí bude také profesní diagnostika. Ta pomáhá klientům odhalit jejich silné stránky, zájmovou orientaci, ale i osobnostní charakteristiky. Cílem je doporučit zájemcům další formy a oblasti vzdělávání, které by přesně odpovídali jejich schopnostem, ale také individuálním potřebám.

Úkolem psychologického poradce je individuální poradenství, které motivuje klienta ke změně životního stylu a ke zlepšení kvality života.

3. HODNOCENÍ PROJEKTU

Obsah a cíle projektu

Projekt poskytuje poradenskou pomoc cílové skupině, která bývá leckdy opomíjena. Mnoho projektů je zaměřeno na pomoc mladým lidem, lidem ze znevýhodněného prostředí či odlišným etnickým původem. Avšak ani na starší generaci nelze zapomínat.

Projekt organizace Reintegra je zaměřený nejen na poskytování a zprostředkování praktických znalostí a dovedností, ale také na sociální a psychologickou pomoc. Což je důležitá součást celého poradenství, na kterou se také často zapomíná a která je jen velmi málo obsažena v poradenském systému úřadů práce.

Je třeba si uvědomit, že nezaměstnaní, zejména dlouhodobě, jsou touto situací negativně psychicky ovlivňováni a to může vést i k somatickým poruchám, jež zabraňují nástupu do práce. Propojení obou typů poradenství hodnotím velmi kladně.

Provádění osobnostní diagnostiky slouží k poznání sebe sama. Klienti si mohou uvědomit vlastní nedostatky, na jejichž odstranění spolu s poradcem nebo psychologem pracují. Avšak velmi často si uvědomí také své kladné stránky, svoji hodnotu, což jim dodá sebedůvěru a motivaci do aktivního hledání zaměstnání.

Profesní diagnostika samozřejmě neplní stejný účel, jako u školáků, kteří se teprve rozhodují o svém budoucím povolání. Lidé, kteří překročili padesátku mají většinou odpracováno 25 či více let. Mohli se věnovat pouze jedné specifické profesi, která byla například z důvodů restrukturalizace našeho hospodářství zcela zrušena. Jsou to však i lidé, kteří vystřídali mnoho různých profesí a jsou zvyklí přizpůsobovat se novým požadavkům.

Cílem je především poukázat na silné stánky a nasměrovat klienty ke vzdělání, které budou potřebovat a které zvýší jejich zaměstnatelnost.

Proto je velmi přínosné absolvování nejrůznějších počítačových kurzů. Ty pokrývají nároky většiny zaměstnavatelů na obsluhu počítače, práci s Internetem i tvorbu webových stránek. Klienti pak mají možnost v rozsahu 50 hodin využít počítačovou místnost pro opakování a upevňování získaných znalostí. Tím je zajištěno, že klienti neztratí získané schopnosti a budou je moci efektivně využívat při hledání práce.

Způsob informování

Zdroje, ze kterých se případní zájemci mohou dozvědět o konání kurzů byly dostatečné. Nejenom, že byly vytisknuty a rozmístěny informační letáky, ale cílová skupina byla oslovena také přímo, formou informačního dopisu. Informace byly podávány také telefonicky.

Důležitým partnerem byl v této věci úřad práce. Pracovníci byli seznámeni s celým projektem a mohli o něm informovat uchazeče o práci. Vybrali také skupinu lidí, kteří obdrželi zmíněný dopis a byly zde poskytovány letáky.

Důležitá je především různorodost zdrojů, která zajišťuje, že se o projektu doví co nejvíce lidí.

Přínos projektu

Je dobře, že se projekt nezaměřil jen na předávání poznatků, ale také na psychologickou a sociální pomoc ve formě poradenství. Nezaměstnané lidi nemusí trápit jen, to že neumí ovládat počítač, a proto hledají obtížně zaměstnání. Potřebují dodat sebedůvěru a povzbuzení. Hledají motivaci a odvalu ke změně svého života. Mohou se o sobě dozvědět nové věci, které jim pomůžou v řešení problémů.

POUŽITÁ LITERATURA

MAREŠ, PETR. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Slon, 2002.

Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v 1. polovině roku 2005, vydalo MPSV
dostupné on-line na

http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/trh_prace/stat_2005p1/ANALYZA2005P1.PDF

informace o projektu, organizaci Reintegra, dostupné on-line na www.reintegra.cz